

სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის გამომრიცხველი გარემოებების სისტემა

(შედარებითსამართლებრივი ანალიზი)

ვიორგი ჩაკვეტაძე*

შესავალი

ნაშრომის ძირითადი მიზანია, ქართულ სისხლის სამართალში არსებული და ანგლოამერიკულ სისხლის სამართალში აღიარებული სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის სისტემის შედარება. რაც მოიაზრებს მიღებულ სხვაობათა და მსგავსებათა სამართლებრივი ანალიზის საფუძველზე ურთიერთშეჯერებული ფორმულების ჩამოყალიბებას სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამორიცხვასთან დაკავშირებით. იქიდან გამომდინარე, რომ აღნიშნული თემა საკვლელად რამდენიმე სამეცნიერო ტომეულის სამყოფ მასალას წარმოადგენს, ვეცდები, მიწოდებული ინფორმაცია საკმარისი აღმოჩნდეს, რათა განსახილველ საკითხზე მკითხველს ზოგადი წარმოდგენა მაინც შეექმნას.

განხილვა, უპირველესად, შეეხება იმას, თუ რა საკანანმდებლო სქემით გაითვალისწინა პირისათვის დასჯადობის გამორიცხვა ქართველმა კანონმდებელმა. შესაბამისად, შევეხები ამ ორი სამართლის სისტემით რეგლამენტირებულ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებათა სისტემას. უმეტესწილად, ყურადღება გამახვილდება პრეცედენტული სამართლის სისხლისსამართლებრივ სისტემაზე: თუ როგორ ჩამოაყალიბეს მათ პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების სტრუქტურა და რა ადგილი უჭირავს მას ზოგადად სისხლის სამართლის იერარქიაში.

ნაშრომში წარმოდგენილი იქნება გამამართლებელი გარემოების – აუცილებელი მოგერიების, როგორც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოების, შედარებით

* დოქტორანტი (თსუ), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტი.

ფართო სამართლებრივი ანალიზი. მიმაჩნია, რომ ყველაზე მეტად ამ ინსტიტუტის მაგალითზე უნდა წარმოჩინდეს მსგავსებათა და განსხვავებათა ციკლი შედარებითსამართლებრივ კონტექსტში. ბრალის გამოძრიცხველი, საპატიებელი გარემოებებიდან მხოლოდ ერთ-ერთი, – ფსიქიკური შეურაცხაობა იქნება განხილული. ანგლოამერიკულ სამართალში არსებული ფსიქიკური შეურაცხაობის დადგენა და მისი სამართლებრივი დეფინიცია საკვლევად ძალზე საინტერესოა.

1. სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის გამოძრიცხველ გარემოებათა დაყოფა ქართული სამართლის მიხედვით

მე-20 საუკუნის ბოლოს ქართული სისხლის სამართლის კოდექსის შემუშავებისას კანონმდებელმა გაითვალისწინა სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის გამოძრიცხველ გარემოებათა ორკვალიანი სისტემა.¹ აღნიშნული სისტემა გერმანული სისხლისსამართლებრივი სისტემის მსგავსია.² შესაბამისად, დასჯადობის გამოძრიცხველი გარემოებანი იყოფიან მართლწინააღმდეგობის და ბრალის გამოძრიცხველ და შემამსუბუქებელ გარემოებებად. იქიდან გამომდინარე, რომ ძალზე მოცულობითია თითოეული მათგანის კვლევის არეალი, ყურადღებას მხოლოდ რამდენიმე მათგანის სამართლებრივი შინაარის კვლევის მნიშვნელობაზე შევაჩერებ.

1.1. მართლწინააღმდეგობის გამოძრიცხველი გარემოებები

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-8 თავი ეძღვნება მართლწინააღმდეგობის გამოძრიცხველ გარემოებებს. მართლწინააღმდეგობა განიმარტება, როგორც წინააღმდეგობა კულტურის ნორმებისადმი.³ სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით არსებობს: 1. აუცილებელი მოგერიება; 2. დამნაშავის შეპყრობა; 3. უკიდურესი აუცილებლობა; 4. მართლზომიერი

¹ ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მეცხრე გამოცემა, თბილისი, 2013, 163.

² გამყრელიძე ო., ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის, 1998, 276-284.

³ იხ., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 70

რისკი; 5. მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი ზეკანონური გარემოებები.

1.2. ბრალის გამომრიცხველი გარემოებები

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 თავშია გათვალისწინებული ბრალის გამომრიცხველი და შემაძსუბუქებელი გარემოებები. ბრალის შემთხვევაში ეს გარემოებებია: შეურაცხაობა ასაკის გამო, შეურაცხაობა ფსიქიკური დაავადების გამო, შეზღუდული შერაცხადობა, შეცდომა, ბრძანების ან განკარგულების შესრულება და სხვა ზეკანონური გარემოებანი.⁴ თემის მიზნებიდან გამომდინარე, ყურადღება არ გამახვილდება ბრალის შემაძსუბუქებელ გარემოებებზე.

2. სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის გამომრიცხველ გარემოებათა დაყოფა აშშ-ის მაგალითზე

აუცილებელია, ზოგადად შევეჩხთ ანგლო-ამერიკული სამართლის სისტემისათვის დამახასიათებელ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებათა სისტემას.⁵ ამ შემთხვევაში, უმნიშვნელოვანესი იქნება აშშ-ის პრეცედენტული სამართლისა და მათი მოდალური სისხლის სამართლის კოდექსის განხილვა.⁶

ქართულ სისხლის სამართალში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველია სსკ-ის მე-7 მუხლი, როგორც დანაშაულის ცნება: სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველია დანაშაული, ესე იგი ამ კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება. შესაბამისად, პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების ორკვალიანი სისტემა ზუსტადაც იმას გულისხმობს, რომ გვაქვს მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გამომრიცხველი, შემაძ-

⁴ დაწვრ. იხ., ტურავა მ., სისხლის სამართალი ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბილისი, 2011, 323-505.

⁵ იხ., Kadish S.H., “Codifiers of the Criminal Law” in Blame and Punishment: Essays in the Criminal law, 1987.

⁶ ზოგადი ინფორმაციის მიღების კუთხით აშშ-ის მოდალურ სისხლის სამართლის კოდექსზე, რომელიც სარეკომენდაციო ხასიათისაა ყველა შტატისათვის იხ., <<https://www.law.upenn.edu/fac/phrobins/intromodpencode.pdf>>

სუბუქებული გარემოებები. ანუ გერმანული სისხლის სამართლის მსგავსად, დანაშაულის სამსაფეხუროვან სისტემას ვიღებთ, – ქმედების შემაღ-გენლობა, მართლწინააღმდეგობა და ბრალი.⁷

განსხვავებული მდგომარეობა გვაქვს ანგლოამერიკულ სისტემაში, რომელიც თითქმის სრულიად განსხვავდება ქართული და შესაბამისად, გერმანული სისხლის სამართლის სისტემისაგან.⁸ რა არის დანაშაული ანგლოამერიკული სისხლის სამართლის მიხედვით? გაგვიჭირდება პასუხის გაცემა ისე მარტივად, როგორც ეს სსკ-ის მე-7 მუხლშია. მათთვის დანაშაულის ერთიანი ჩამოყალიბებული დეფინიცია არ არსებობს.⁹ თუმცა, შესაძლებელია, რომ დანაშაულის ცნება გაურკვევლწილად შემდეგნაირად განიმარტოს: „ქმედება, რომელიც მოცულია სუბიექტური მხარით (განზრახვით ან გაუფრთხილებლობით)¹⁰ და თუნდაც ფორმალურად არღვევს საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ნებისმიერ მორალურ წესს, არის დანაშაული“.¹¹ სამართლებივ სისტემაში, რომელშიც დანაშაულის სისტემა არცთუ ისე მკაფიოდაა ჩამოყალიბებული, ძნელია, ისაუბრო რაიმე ერთიან მიდგომაზე სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების მიმართ.¹²

⁷ იხ., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 56.

⁸ იქვე, 57.

⁹ იხ., Coffee J.C., Jr., Paradigmas Lost: The Blurring of the Criminal and Civil Law Models – And What Can Be Done About It, 101 Yale L.J. 1875 (1992); Finkelstein C., Positivism and the Notion of an Offense, 88 Cal. L. Rev. 335 (2000); Hart H.M., Jr., The Aims of the Criminal law, 23 Law & Contemp. Probs. 401 (1958); Kadish S.H., Why Substantive Criminal Law – A Dialogue, 29 Clev. St. L. Rev. 1 (1980)

¹⁰ ამ შემთხვევაში საუბარია, სუბიექტურ მხარეზე, რომელიც აუცილებელია, რათა ქმედება მოცული იყოს მისით, ანუ მაგალითისათვის წარმოვიდგინოთ, რომ ქმედება ჩადენილი უნდა იყოს განზრახვით.

¹¹ იხ., Dressler J., Understanding Criminal Law, Sixth Edition, LexisNexis, 2012, 2-3.

¹² დანაშაულის ცნების განმარტებასთან დაკავშირებით იხ., *Schick v. United States*, 195 U.S.65, 24 S.Ct.L.Ed.99, 1904, 826-849

2.1. გამამართლებელი (*Justification Defenses*) და საპატიებელი (*Excuse Defenses*) გარემოებები

ანგლოამერიკულ სისტემაში არსებობს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დამაფუძნებელი გარემოებებისა (*Offences*)¹³ და პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების (*Defences*)¹⁴ ორკვალიანი სისტემა. პრეცედენტულ სამართალშიც გვაქვს პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი (*Justification Defenses*) გარემოებები და პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი ან ზეკანონური (*Excuse Defenses*) გარემოებები.¹⁵ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულ სისხლის სამართალში მიღებული გამამართლებელი გარემოებების¹⁶ მსგავსია *Justification Defenses*.¹⁷ აშშ-ის მოდალური სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, ამ შემთხვევაში, იმგვარ გარემოებებთან გვაქვს საქმე, რომლებიც პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებებია. მიუხედავად იმისა, რომ პირმა ჩაიდინა დანაშაული, რომელიც სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედებაა, ამ შემთხვევაში, არის საზოგადოებრივად მისაღები, გამართლებული ქცევა. ანუ პირის დანაშაული გამართლებულია მოცემული პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოების თანახმად¹⁸.

ზოგადად, ნებისმიერმა ადამიანმა იცის, რომ მკვლელობა დასჯადი ქმედებაა, მაგრამ, როდესაც ა კლავს ბ-ს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში, აღნიშნული სამართლებრივადაც და საზოგადოებრივადაც გამართლებულია. აღსანიშნავია, რომ პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, საზოგადოებრივად გამართლებული ქმედება არის იმავე მნიშვნელობის მატარებელი, რისიც ქართული სამართლის მიხედვით მართლწინააღმდეგობა და მისი შეგნებაა. ანგლოამერიკული სამართალი მიუთითებს, რომ ობიექტურად პირმა ჩაიდინა მკვლელობის დანაშაული, ანუ არსებობს ობიექტური შემადგენლობა (*Actus Reus*) და სუბიექტური შემადგენლობა

¹³ Pollock J.M., *Criminal Law*, Ninth Edition, LexisNexis, 2009, 3-25.

¹⁴ Dressler J., *Understanding Criminal Law*, Sixth Edition, LexisNexis, 2012, 3-9.

¹⁵ Dressler J., *Justification and Excuses: A Brief Review of the Concepts and the Literature*, 33 *Wayne L. Rev.*, 1987, 1162-1163.

¹⁶ იხ., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 165.

¹⁷ შეად., Heberling P.D.W., *Note Justification: The Impact of the Model Penal Code on Statutory Reform*, 75 *Colum. L Rev.*, 1975, 914-916.

¹⁸ დაწვრ. იხ., Austin J.L., *A Plea for Excuse, in freedom and Responsibility* 6, 1961.

(*Mens Rea*), მაგრამ ქმედება გამართლებს საზოგადოებრივი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, რადგანაც ნებისმიერ პირს აქვს დანაშაულებრივი თავდასხმის (*Unlawfully Attacking*) დროს მართლზომიერი აუცილებელი მოგერიების გამოყენების უფლება.¹⁹ ქართული სისხლის სამართლის მიხედვით, აღნიშნულ შემთხვევაში ვიტყვით, რომ არსებობს მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი ერთ-ერთი გარემოება – აუცილებელი მოგერება და დანაშაულის სამსაფეხუროვან სისტემაში მოვახდენდით მართლწინააღმდეგობის გამორიცხვას. მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ პრეცედენტულ სამართალში გამამართლებელი გარემოებანი საზოგადოებრივი მნიშვნელობის მატარებელ გარემოებებად იმიტომაც გათვალისწინებული, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს უწყევს განაჩენი სოციუმის სახელით გამოიტანოს.

ზემოთქმულისგან სავსებით განსხვავებული მიდგომა გვაქვს ე.წ. საპატიებელი, მისატყვებელი (*Excuse Defenses*) გარემოებების შემთხვევაში.²⁰ მაშინ, როდესაც გამამართლებელი გარემოება (*Justification Defenses*) აპელირებს აკეთებს უშუალოდ ქმედებაზე, რომლის სისხლისსამართლებრივი დასჯადობაც გამოირიცხება, საპატიებელი გარემოება კონცენტრირებას ახდენს უშუალოდ ქმედების ჩამდენზე, დანაშაულის ამსრულებელზე და მიუთითებს, რომ იგი არ არის მორალურად პასუხისმგებელი ჩადენილ დანაშაულზე. რეალურად, პირი, რომელმაც დააზიანა სამართლებრივი სიკეთე, ანო საზოგადოებას, არ უნდა დაისაჯოს აღნიშნულისათვის. ანუ ამ შემთხვევაში, მარტივად რომ ვთქვათ, საქმე გვაქვს ფსიქიკურ შეურაცხადობასთან. მიუხედავად იმისა, რომ ბრალდების მხარე შეჯიბრებით პროცესზე დაამტკიცებს გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა დანაშაული, ვინაიდან იგი ფსიქიკურად შეურაცხადია, უნდა განთავისუფლდეს, ანუ ეპატიოს სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედება. პრეცედენტულ სამართალში ამგვარ ვითარებაში აღნიშნავენ, რომ დანაშაულის მიუხედავად, ვერ მოხდება პირის დასჯა, რადგანაც მის ქმედებაში არ არის მორალურად დასაძრახნი ქმედება.²¹ ქართული

¹⁹ Dressler J., *Understanding Criminal Law*, Sixth Edition, LexisNexis, 2012, 204.

²⁰ დაწვრ. იხ., Dressler J., *Justification and Excuses: A Brief Review of the Concepts and the Literature*, 33 *Wayne L. Rev.*, 1987.

²¹ იხ., Dressler J., *Understanding Criminal Law*, Sixth Edition, LexisNexis, 2012, 205.

სისხლის სამართლის მიხედვით, აღნიშნული გათვალისწინებულია ბრალთან მიმართებით, მისი გამომრიცხველი და შემამსუბუქებელი გარემოებების სახით.

აღნიშვნის ღირსია, რომ პრეცედენტული სამართალი თითქმის არანაირ განსხვავებას არ აღიარებდა პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების გამამართლებელ და საპატიებელ სამართლებრივ კონსტრუქციებს შორის.²² თუკი გამამართლებელი გარემოების დროს პირი სრულად თავისუფლდებოდა ნებისმიერი სისხლისსამართლებრივი სანქციისაგან, საპატიებელი გარემოების დროსაც პირს არანაირი სასჯელი არ ემუქრებოდა, თუმცა საპატიებელი გარემოების დროს შესაძლებელი იყოს პირისათვის მთელი მისი ქონების კონფისკაცია სახელმწიფო ხაზინის სასარგებლოდ. ხოლო მას შემდეგ, რაც ქონების კონფისკაცია გაუქმდა აშშ-ში და ასევე, ინგლისში 1838 წელს, ორივე ზემოთქმულ შემთხვევაში პირი უბრალოდ თავისუფლდებოდა პასუხისმგებლობისაგან.

თითქმის 30 წელზე მეტი ხნის წინ ჯორჯ ფლეტჩერმა ამერიკელ პროფესორებს შესთავაზა ახალი მოდელი გამამართლებელ და საპატიებელ გარემოებებს შორის პრაქტიკული და სამართლებრივი მიჯნის გასაღებად.²³ მისი შეფასებით პრობლემა უმთავრესად სამეცნიერო ხასიათისა იყო, ვიდრე პრაქტიკული. მისი სამართლებრივი კონსტრუქცია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებებთან მიმართებით მდგომარეობდა იმაში, რომ მარტივი დიფერენციაცია მომხდარიყო გამამართლებელ და საპატიებელ გარემოებებს შორის. მან აუცილებელი მოგერიება და უკიდურესი აუცილებელობა მოათავსა გამამართლებელ პირობათა კატეგორიაში, როდესაც დანაშაულის შემადგენლობა გვაქვს, მაგრამ მორალურად და ზნეობრივად გამართლებულ უკიდურეს მდგომარეობაში აღმოჩენილი პირის ქმედება სამართლებრივად გამართლებულია. საპატიებელი გარემოებები გამოეყო ზემოთქმულ გარემოებებს. შესაბამისად, მისი ინტერესის სფერო აღმოჩნდა უშუალოდ დანა-

²² იხ., Finkelstein C., Excuses and Dispositions in Criminal Law, 6 Buff. Crim. L. Rev. 2002, Berman M.N., Justification and Excuse, Law and Morality, 53 Duke L.J. 1, 2003, Baron M., Justification and Excuses, 2 Ohio St. J. Crim. L. 2005; Nourse V.F., Reconceptualizing Criminal Law Defences, 151 U. Pa. L. Rev. 2003.

²³ იხ., Fletcher G., Rethinking Criminal Law, 1978.

შაულის ჩამდენი პირი, მისი ფსიქიკური და ფიზიოლოგიური მდგომარეობების გათვალისწინებით.²⁴

3. აუცილებელი მოგერიების (*Self-Defence*) შედარებითსამართლებრივი ანალიზი

სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის გამოძრისხველ გარემოებებზე საუბარი აუცილებლად უნდა დავიწყოთ აუცილებელი მოგერიებით, რომელიც ადამიანისთვის ჯერ კიდევ ბუნებით სამართლით მინიჭებულ უფლებათა კატეგორიიდან მომდინარეობს. იგი მსოფლიოში ყველაზე ფართოდ გავრცელებული სამართლებრივი იარაღია ჩვეულებრივი მოქალაქისათვის დანაშაულებრივი თავდასხმისას თავდაცვის მიზნით. აუცილებელი მოგერება არის მართლწინააღმდეგობის გამოძრისხველი გარემოება, რომელიც საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე მუხლის თანახმად, ნებისმიერი ადამიანისათვის გარანტირებული უფლებაა, რათა მასზე ან მის ახლობელზე მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის შემთხვევაში პირმა თავდასხმელისაგან თავის დაცვა მოახერხოს. აუცილებელი მოგერიების უფლების „დამსახურებაცაა“, რომ სიცოცხლე არ არის აბსოლუტური უფლება, იგი იზღუდება აუცილებელი მოგერიებით, შესაბამისად, კანონმდებელმაც მკაცრი ჩარჩოები დაადგინა, თუ რა შემთხვევაშია შესაძლებელი, აუცილებელი მოგერება გამოყენებულ იქნას ადამიანის წინააღმდეგ, რადგანაც მხოლოდ ადამიანი შეიძლება იყოს მართლსაწინააღმდეგო ქცევის წყარო და შესაბამისად, აუცილებელი მოგერიების უფლება მხოლოდ მის წინააღმდეგ გამოიყენება.²⁵

აუცილებელი მოგერიების სტრუქტურა შედგება შემდგომი კომპონენტებისაგან: 1. უკიდურესი მდგომარეობა; 2. უკიდურესი მდგომარეობით გამოწვეული მოქმედება; 3. თავდაცვის სურვილი.²⁶ აღნიშნული მოცემულობა გვაძლევს აუცილებელი მოგერიების ფაქტობრივ მხარეს, თუ რა გარემოებათა თანხვედრის შემთხვევაში გვაქვს აუცილებელი მოგერიების

²⁴ იხ., Corrado M.L., *Self-Defence, Moral Acceptability, and Compensation: A Response to Professor Fontaine* 47 Am. Crim L. Rev., 2010, 91-92.

²⁵ შეად., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 173-174.

²⁶ იქვე, 174.

ნიშნები. მოცემული სტრუქტურიდან გამომდინარე, ვაყალიბებთ გარემოებათა ნუსხას, რომლებიც სავალდებულოა, რათა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობა არ იყოს სამართლებრივად დასაძრახი. მათი ჩამონათვალი შემდეგია: 1. ხელყოფის მართლწინააღმდეგობა; 2. ხელყოფის იმწუთიერობა; 3. ხელყოფის რელევანტურობა; 4. სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანი.²⁷

ამერიკის ყველა შტატის სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გათვალისწინებულია აუცილებელი მოგერიების უფლების გამოყენება. აშშ-ის კონსტიტუცია პირდაპირ ითვალისწინებს დასახელებულ გამამართლებელ გარემოებას.²⁸ პრეცედენტული სამართლისათვის და არა მხოლოდ მათთვის, პრაქტიკული კუთხით, როდესაც პირმა გამოიყენა აუცილებელი მოგერიების უფლება და დამდგარი შედეგი არის თავდამსხმელის მკვლელობა, ან მისი მკვლელობის მცდელობა, იწყება ზუსტად იმ მართლზომიერი პირობების დადგენის პროცესი, რომლებიც აუცილებელი მოგერიების უფლებას მართლზომიერს გახდიან. აქედან გამომდინარე, პირი უნდა გამართლდეს, თუკი ამ პირობათა ერთიანობა და რელევანტურობა არ იქნა დარღვეული.²⁹

3.1. აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები

უპირველესად, უნდა აღინიშნოს, რომ პრეცედენტული სამართალი დათქმას აკეთებს შემდეგ გარემოებაზე დაყრდნობით: პირს შეუძლია გამოიყენოს აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობა, თუკი მასზე ხორციელდება უკანონო დავდასხმა, რომელიც იმწუთიერია და მან იცის, რომ თავის დასაცავად, თავდამსხმელის მოსაგერიებლად უნდა მიმართოს ძალისმიერ ფიზიკურ მოქმედებებს.³⁰ შესაბამისად, აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები პრეცედენტული სამართლის

²⁷ იქვე, 180-181.

²⁸ იხ., Volokh E., State Constitutional Rights of Self-Defence and Defense of Property, 11 Tex. Rev. L. & Pol., 2007, 399-400.

²⁹ იხ., Dressler J., Understanding Criminal Law, Sixth Edition, LexisNexis, 2012, 221.

³⁰ აღნიშნული გამამართლებელი გარემოების დეფინიციასთან დაკავშირებით სასამართლოს პოზიცია იხ., *People v. Dunlap*, 734 N.E.2d 973-981, 2000; *State v. Gheen*, 41 S.W.3d 598-606, 2001

მიხედვით, შემდეგია: 1. უკიდურესობა; 2. პროპორციულობა; 3. მომგერიელები დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ მოქმედებს გამამართლებელი გარემოების პირობებში. პირველი კომპონენტი ქართულ სისხლის სამართალში არსებული აუცილებელი მოგერიების სტრუქტურული ელემენტის, უკიდურესი მდგომარეობის, მსაგავსია. ამერიკული სამართლის მიხედვითაც, უკიდურესი მდგომარეობა განხილულია მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის იმწუთიერობასთან მიმართებით, ანუ ვაკეთებულა დათქმა, რომელიც მისი გამოყენების საშუალებას მხოლოდ იმწუთიერი თავდასხმის შემთხვევაში იძლევა³¹. მოყვანილი მაგალითის მიხედვით, თუკი ა ცეცხლსასროლი იარაღით თავს ესხმის ბ-ს და ბ ცივი იარაღით იგერიებს და კლავს, უკიდურესი მდგომარეობით გამოწვეულ სიტუაციაში მოქმედებდა. პირველ ყოვლისა, უნდა ეცადა, განეიარაღებინა თავდამსხმელი, ან შესაძლებლობის შემთხვევაში, უსაფრთხოდ გაცლოდა მას. აღნიშნულთან მიმართებით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საპირისპირო მდგომარეობა გვაქვს ქართულ სისხლის სამართალში, რომელიც ასეთ იმპერატიულ დათქმას არ აკეთებს აუცილებელი მოგერიების გამოყენებასთან მიმართებით და იმ შემთხვევაშიც კი, თუ პიროვნებას შეუძლია მისთვის ღირსების დამამცირებელი მოქმედებით, მაგალითად, გაქცევით უშველოს თავს, არ უსაბოზს აუცილებელი მოგერიების გამოყენების უფლებას.³²

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთქმულიდან გამონაკლისზე მიუთითებს ე.წ. „ციხესიმაგრის“ პრინციპი.³³ როგორც ითქვა, პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, თუ პირს შეუძლია, რომ მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმა თავიდან აიცილოს, იგი ასეც უნდა მოიქცეს, მაგრამ ამ დათქმისაგან განსხვავებულ ქცევის წესს გვთავაზობს დასახელებული პრინციპი. აღნიშნული თეორია მომგერიებელს აძლევს უფლებას, მოიგერიოს თავდასხმელი იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მას შეეძლო თავი თუნდაც გაქცევით

³¹ *People v. Riddle*, 649 N.W.2d 30-34, 2002.

³² იხ., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 178.

³³ აღნიშნულ პრინციპთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხილოთ რამდენიმე სასამართლო გადაწყვეტილება, რომელთა გამოტანის დროსაც სასამართლომ იხელმძღვანელა „ციხესიმაგრის“ პრინციპით: *People v. Canales*, 624 N.W.2d 35-38 (Ohio Ct. App) 2000; *People v. Hernandez*, 774 N.E.2d 198, 201-203, N.Y. 2002.

გადაერჩინა.³⁴ „ციხესიმაგრის“ პრინციპი ქართული აუცილებელი მოგერიების მსგავსია.

შემდეგი ელემენტია თავდასხმის შესაბამისად მისი მოგერიების პროპორციულობა. თუკი პირის სამართლებრივი სიკეთე სიცოცხლე მართლ-საწინააღმდეგო თავდასხმისას, იმწუთიერად არის საფრთხის ქვეშ, მომგერიებელს შეუძლია, ხელმყოფის სიცოცხლე დააზიანოს საკუთარის გადასარჩენად. ასევე, მომგერიებელმა უნდა გამოიყენოს პროპორციული ძალა თავდასხმის შესაბამისი ინტენსივობის მიხედვით. მოცემულ საკითხე ქართული და პრეცედენტული სამართალი მსგავს შეხედულებას აყალიბებენ. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ პროპორციულობის ელემენტის მართლზომიერების საკითხს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უშუალოდ სასამართლო განსაზღვრავს.

მესამე კომპონენტი, ანგლოამერიკული სისხლის სამართლის მიხედვით, არის პირის მიერ იმის ცოდნა, რომ გამამართლებელი გარემოების პირობებში მოქმედებს. პრეცედენტული სამართლით, აუცილებელი მოგერიების დროს უნდა არსებობდეს ობიექტური და სუბიექტური გარემოებები.³⁵ პირველ ყოვლისა, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო უნდა დარწმუნდეს, მომგერიებელმა რამდენად იცოდა, რომ იმყოფებოდა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, რაც ქართულ სისხლის სამართალში არსებული აუცილებელი მოგერიების სტრუქტურის მესამე ელემენტის – თავდაცვის სურვილის, მსგავსია.³⁶ შემდეგ უნდა დადგინდეს, მომგერიებლის ადგილას საშუალო სტატისტიკური ადამიანის სტანდარტის გათვალისწინებით, ისიც მსგავსად მოიქცეოდა თუ არა. თუკი პირი გადაამეტებს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს, ან მოგერიების ფაქტობრივ გარემოებებში შეცდება, მაშინ პრეცედენტულ სამართალში გაბატონებული თეორიის მიხედვით, კვალიფიკაცია გვექნება წინასწარი განზრახვის გარეშე (ბოროტი განზრახვის გარეშე) მკვლელობისათვის (*Manslaughter*).³⁷ აღნიშნულის

³⁴ იხ., *Wilson v. State*, 7 A.3d, 2010, 197-204.

³⁵ აღნიშნული გარემოება ვრცლად აქვს განხილული სასამართლო პრაქტიკას, რომელმაც ჩამოაყალიბა მსგავსი მიდგომა აუცილებელი მოგერიებასთან დაკავშირებით, იხ., *People v. Watie*, 100 Cal. App. 4th 866-877, 2002; *State v. Clark*, 826 A.2d 134-135, 2003.

³⁶ შეად., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 174-186.

³⁷ იხ., *State v. Simon*, 646 P.2d 1119, 1120-1121, 1982.

საპირისპიროდ უნდა ითქვას, რომ მსგავს შემთხვევაში, თუკი პირი შეცდება აუცილებელი მოგერიების ფაქტობრივ მხარეში, ანუ შეცდომას დაუშვებს თავდასხმის რეალურობასთან მიმართებით, მაშასადამე გვექნება ე.წ. პუტატიური, მოჩვენებითი მოგერიება, რაც გამორიცხავს დასჯადობას დამთავრებული განზრახვი მკვლელობისათვის განზრახვის ბრალის ეტაპზე ბოროტი განზრახვის (*Dolus Malus*) არარსებობის გამო. თუმცა, შესაძლებელია, რომ პირი დავსაჯოთ გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობისათვის.³⁸

3.2. საკუთრების დაცვა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობით

პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, აუცილებელი მოგერიების დროს ქონებრივი სამართლებრივი სიკეთე ორ სახედ იყოფა: ნივთი და საცხოვრებელი ბინა. ანუ პირმა შესაძლებელია, დაიცვას როგორც მის საკუთრებაში არსებული ნებისმიერი მოძრავი ნივთი და ისე საკუთარი საცხოვრებელი ბინა თავმდამსხმელისაგან. საცხოვრებელი ბინის დაცვაში იგულისხმება პირის პირადი ხელშეუხებლობისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა.³⁹ ერთი შეხედვით, მათ შორის არსებითი განსხვავება არც არის, რადგანაც ორივე გარემოებისას საკუთრების უფლებასთან გვაქვს საქმე. თუმცა, პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, აღნიშნულ საკითხს არსებითი მნიშვნელობა აქვს სასამართლოსათვის. ზოგადად, საკუთარი ქონებრივი სამართლებრივი სიკეთის, მაგალითად, ავტომობილის, დამზიანებლის მოსაგერიებლად მისი მოკვდინება ნებისმიერ შემთხვევაში დასჯადია, მაშინ, როცა საცხოვრებელი ბინის დასაცავად თავმდამსხმელის მოგერიება, თუნდაც მისი მოკვლით, გამართლებულია. საცხოვრებელი ბინის დაცვაში უნდა ვიგულისხმოდ შემდეგი გარემოება: დაუშვათ, ა შეიჭრა ბ-ს საცხოვრებელი ბინაში, რათა მართლსაწინააღმდეგოდ მისისაკუთროს ბ-ს რაიმე ნივთი, რითიც ა-მ დაარღვია ბ-ს პირადი ცხოვრების

³⁸ შეად., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 223-227.

³⁹ იხ., *Commonwealth v. Alexander*, 531 S.E.2d, 567-568, 2000.

ხელშეუხებლობა. ამ შემთხვევაში, ბ-ს შეუძლია, რომ უკიდურეს მდგომარეობაში გამოიყენოს ა-ს მოკვდინება.⁴⁰

ქართული სისხლის სამართალი ქონებრივი სამართლებრივი სიკეთის დაცვისას მსგავს დიფერენციაციას არ აკეთებს. აღნიშნულ შემთხვევაში, პროფ. ტურავა მიგვითითებს რამდენიმე გაბატონებულ თეორიაზე. მათგან უნდა გამოვყოთ დაცვის უფლების თეორია, რომელიც გაბატონებულ შეხედულებას წარმოადგენს. მისი განმარტებით, სახელმწიფოსა და მოქალაქის ურთიერთობის შემთხვევაში სახელმწიფო შეზღუდულია დაიცავს საკუთრება ფიზიკური პირის მოკვდინების ხარჯზე. მაგრამ საპირისპირო მდგომარეობა გვაქვს ფიზიკური პირების შემთხვევაში, მათ შეუძლიათ აუცილებელი მოგერიების გამოყენებით დაიცვან საკუთრება, თუნდაც თავმდამსხმელის სიცოცხლის მოსპობით. ამასთან, ტურავა მიუთითებს, რომ სსკ-ის 28 მუხლის განმარტებიდან გამომდინარე, ქართულ სისხლისსამართლებრივ სივრცეში უნდა ვინელმძღვანელოთ ზემოთქმული დაცვის უფლების თეორიით.⁴¹

4. ფსიქიკური შეურაცხაობა (*Insanity*)

სისხლის სამართალი სჯის იმ ადამიანებს, რომელთაც გაცნობიერებული აქვთ, რომ დანაშაულებრივ ქმედებას სჩადიან და სურთ აღნიშნული. შესაბამისად, მათი ფსიქიკური მდგომარეობა არანაირი ეჭვის ქვეშ არ უნდა ექცეოდეს. მაგრამ რა ვქნათ ისეთ შემთხვევაში, როდესაც პირი შეურაცხადია? მარტივი გამოსავალი შექმნილ სიტუაციაში პირისათვის ჩადენილი ქმედების პატიება და სისხლისსამართლებრივად მისი დასჯის შეუძლებლობაა.⁴²

ანგლოამერიკული სამართლის მიხედვით, პირი არ დაისჯება, თუკი იგი ფსიქიკურად შეურაცხადია, მაგრამ აღნიშნულისათვის მათ აქვთ გათავა-

⁴⁰ იხ., Dressler J., *Understanding Criminal Law*, Sixth Edition, LexisNexis, 2012, 259-260.

⁴¹ ტურავა მ., *სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა*, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 185-186.

⁴² იხ. Feinberg J., *What Is So Special About Mental Illness*, In *Doing and Deserving: Essays in the Theory of Responsibility* 1970, 24-25.

ლისწინებული ორი სახის ე.წ. ტესტი: *M'Naghten*-ის ტესტი⁴³ და აშშ-ის მოდელური სისხლის სამართლის კოდექსის (MPC) ტესტი. მათი მიზანია დაადგინონ, ქმედების ჩადენის დროს პირი ფსიქიკურად შეურაცხადი იყო თუ არა.

ფსიქიკური შეურაცხაობის დასადგენად ზემოთქმული ტესტები ეფუძნებიან სამ ძირითად გარემოებას: 1. პირის ფსიქიკური ავადმყოფობა (*Mental Illness*) არ უნდა ექვემდებარებოდეს მის კონტროლს, ანუ საკუთარ ნებაზე ბატონობა თავად პირს არ უნდა შეეძლოს; 2. აღნიშნული ფსიქიკური დაავადება თითქმის სრულად უნდა არღვევდეს პირის ფსიქიკურ მდგრადობასა და გაწონასწორებულობას; 3. შესაბამისად, პირს უნდა უჭირდეს, ან საერთოდ არ შეეძლოს, რომ გააზრებულად იმოქმედოს კონკრეტულ შემთხვევაში. ამგვარად, შეჯამების სახით უნდა ვთქვათ, რომ პირის ფსიქიკური დაავადება უნდა იყოს სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედების ჩადენის საფუძველი.

ქართული სისხლის სამართლის ლიტერატურაში მსგავსი სახის დიფერენციაცია და მით უმეტეს, უშუალოდ მითითება არ კეთდება რაიმე სახის სამართლებრივ, ბიოლოგიურ ან ფსიქიკურ კრიტერიუმებზე, – თუ როგორ შეიძლება დადგინდეს პირის ფსიქიკური შეურაცხაობა. პირველ ყოვლისა, შეგვხვები *M'Naghten*-ის ტესტს, რომელიც სავალდებულოდ იქნა მიჩნეულ ლორდთა პალატის მიერ 1843 წელს. აღნიშნულ ტესტში მოცემული კრიტერიუმების დაკმაყოფილების შემთხვევაში პირი მიიჩნევა შეურაცხადად და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება. მოცემული ტესტის განმარტება შემდეგია: „ფსიქიკური დაავადების გამო, თუკი პირმა არ იცის მის მიერ ჩადენილი ქმედების არსი და მნიშვნელობა, ან იცის რასაც სჩადის, მაგრამ არ იცის, რომ ეს დანაშაულია“. ⁴⁴ ანუ ასეთი გონებრივი დაავადების მქონე პიროვნება ჩვეულებრივი, ნორმალური ადამიანისაგან განსხვავებით, ვერ აღიქვამს, რომ მისი ქმედება მორალურად გასაკიცხი და დასაგმობია. 2006 წელს უზენაესი სასამართლო ერთ-ერთი განაჩენის გამოტანისას მივიდა დასკვნამდე, რომ *M'Naghten*-ის ტესტში მოცემული გარემოებები არ იყო

⁴³ აღნიშნული ტესტი გამოდინარეობს პრეცედენტულ სამართალში არსებული სასამართლო პრაქტიკიდან, კერძოდ, 1843 წლის საქმიდან. იხ., *M'Naghten's Case*, 101 Cl. & F. Eng Rep. 1843.

⁴⁴ შეად., *M'Naghten's Case*, 101 Cl. & F. 200, 8 Eng. Rep., 1843.

სასამართლოსათვის რელევანტური.⁴⁵ შესაბამისად, ამერიკის ათმა შტატმა აღნიშნული ტესტის კრიტერიუმებიდან დატოვა მხოლოდ ის პირობა, რომ მთავარი იყო პირს არ სცოდნოდა მის მიერ ჩადენილი ქმედების დასჯადობის შესახებ. ამასთან, აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში მითითებული იყო ოთხ შტატზე, რომლებშიც საერთოდ არ იყო გათვალისწინებული შეურაცხაობა, როგორც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გამათავისუფლებელი გარემოება. თუმცა სასამართლოებს აქვთ სრული თავისუფლება, იხელმძღვანელონ საკუთარი პირობებით შეურაცხაობის დასადგენად. ამგვარად, შეიქმნა რთული ვითარება, როდესაც შეურაცხაობის, როგორც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოების, საკითხი, არ არის მკაცრად რეგლამენტირებული.⁴⁶

1950 წლიდან *M'Naghten*-ის ტესტით გათვალისწინებული კრიტერიუმები ზშირი კრიტიკის საგანი გახდა მოსამართლეების, ფსიქიატრებისა და მეცნიერების მხრიდან. ძირითადი მიზეზი კი ის გარემოება იყო, რომ *M'Naghten*-ის ტესტისათვის მნიშვნელოვანი იყო მხოლოდ კოგნიტური ელემენტის დადგენა და მისი გამორიცხვით პირის, როგორც შეურაცხადის, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება. მოწინააღმდეგეების აზრით, ასევე, საჭირო იყო იმ ადამიანების გამოცხადება შეურაცხადად, რომელთაც არ შეეძლოთ ეხელმძღვანელათ თავიანთი ქცევისათვის. ამასთან, შეურაცხაობის დასადგენად იგი უკვე მოძველებული თეორია იყო, რადგანაც შეუძლებელი იყო მასში გამოყენებულიყო ადამიანის ქცევასთან დაკავშირებული ფსიქიატრიის მიერ გამოკვლეული ახალი გარემოებები.⁴⁷ აქედან გამომდინარე, როდესაც ამერიკის სამართლის ინსტიტუტმა შეიმუშავა მოდალური სისხლის სამართლის კოდექსი, მასში შეძლებისდაგვარად გაითვალისწინა შეურაცხაობის ახალი სამათლებრივი დეფინიცია: „პირი რომელიც გონებრივი ავადმყოფობითაა შეპყრობილი დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენის დროს, ან არ შეუძლია არსებითად შეაფასოს მის მიერ ჩადენილი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ან იმოქმ-

⁴⁵ იხ., *Clark v. Arizona*, 548 U.S., 2006.

⁴⁶ იხ., *Singer R.G., La Fond J.Q., Criminal Law, Sixth Edition, 2013, 524*

⁴⁷ აღნიშნულ საკითხზე სამეცნიერო ლიტერატურაში მითითებული არის მე-20 საუკუნის 60-იანი წლების ერთ-ერთი საქმე, რომელშიც მწავავედაა გაკრიტიკებული *M'Naghten*-ის ტესტი, იხ., *United States v. Freeman*, 357 F.2d 606, 1966.

ედოს კანონის მოთხოვნის შესაბამისად⁴⁸. ამგვარად, მოდალური სისხლის სამართლის კოდექსის ზემოთქმული ჩანაწერით, შეურაცხაობის დადგენის კრიტერიუმებს დამატა უშუალოდ ფსიქიკური ელემენტიც და არ შემოიფარგლა მხოლოდ ცოდნის განსაზღვრებით, როგორც ეს მანამდე *M'Naghten*-ის ტესტით იყო გათვალისწინებული. ამასთან, მიჩნეულია, რომ მოდალური სისხლის სამართლის კოდექსის აღნიშნული ნორმა უფრო „თანამედროვეა“, ანუ დროსთან შესაბამისობაშია, რადგანაც შეგვიძლია მისი გამოყენებით ვისარგებლოთ ადამიანის ქცევაში არსებული ახალი აღმოჩენებით. *M'Naghten*-ის ტესტისგან ძირითადი განსხვავება კი არის ის ფაქტორი, რომ პირი შესაძლოა იაზრებდეს, რომ დანაშაულებრივ ქმედებას ჩადის, მაგრამ ვერ ხელმძღვანელობს მის ქმედებას. ამიტომაც, ასეთი პირი ცნობილი იქნება როგორც შეურაცხადი და სისხლისსამართლებრივად არ დაისჯება⁴⁹.

ყოველივე ზემოთქმული, გარკვეულწილად მსურს, რომ ჩვენი სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ შეურაცხაობასთან შევაპირისპირო. პირველ ყოვლისა, აღვნიშნოთ შემდეგი, რომ პრეცედენტული სამართალი არც თუ ისე კომპლექსურად უდგება შეურაცხაობის საკითხს და ეს თუნდაც ამ მცირე მიმოხილვით წარმოჩინდა. ფსიქოლოგიურ პრობლემებთან დაკავშირებული გონებრივი უძლურებანი შეურაცხაობის წინაპირობებია და შესაბამისად, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი, ანუ ჩვენთვის ბრალის გამომრიცხველი, საპატიებელი გარემოება, ხოლო მათთვის ზოგადად, საპატიებელი, მისატავებელი გარემოებაა. მოდალური სისხლის სამართლის კოდექსის ხსენებული შეურაცხაობის „თანამედროვე“ დეფინიცია თავის თავში მოიცავს იმ გარემოებათა ჩამონათვალს, რაც ქართული სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 თავით გათვალისწინებულ 6 მუხლშია მოქცეული. მაგალითად, სსკ-ის 36-ე მუხლი მიუთითებს ბრალის გამომრიცხველ გარემოება შეცდომაზე, რომელიც იყოფა ორ ნაწილად – შეცდომად აკრძალვაში და ფაქტობრივ შეცდომად, რა დროსაც ადამიანის შესაბამის ქცევას შესაბამისი სამართლებრივი რეგულაცია განსაზღვრავს. თუ პირს შემოაქვს ფსიქოტროპული ნივთიერება საქართველოს საზღვარზე და არ იცის, რომ იგი შეიძლება ამ ქმედებისათვის სისხლისსამართლებრივად დაისაჯოს

⁴⁸ შეად., MPC §401.

⁴⁹ იხ., Singer R.G., La Fond J.Q., Criminal Law, Sixth Edition, 2013, 526.

ნარკოტიკული დანაშაულის ჩადენისათვის. მსგავს შემთხვევაში არსებობს შეცდომა აკრძალვაში, რადგანაც პირს არ ჰქონდა მართლწინააღმდეგობის შეგნება ვიწრო გაგებით და შესაძლებელია, რომ მას ეს ქმედება ეპატიოს.⁵⁰ ანგლოამერიკული სამართლის მიხედვით კი, ასეთ კლასიფიკაციათა ნუსხასთან არ გვაქვს შეხება. მათი შეურაცხაობის და ზოგადად, საპატიებელი გარემოებების სახელმძღვანელო მიდგომები მოქცეულია ერთ წინადადებაში, კერძოდ, მოდალური სისხლის სამართლის კოდექსის 403-ე პარაგრაფში.

დასკვნა

ნაშრომში ყურადღება უშუალოდ გამახვილდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებათა სისტემაზე შედარებითსამართლებრივ ჭრილში, ანგლოამერიკულ, პრეცედენტულ სამართალთან მიმართებით. ნაშრომმა წარმოაჩინა ზემოთქმული სამართლებრივი ინსტიტუტის ნაციონალური ქართული სისხლის სამართლისა და პრეცედენტული სამართლის მიდგომები და მისი რეგულაციური დაყოფა.

მთავარი განსხვავება, რომელიც ნათლად გამოიკვეთა, არის უშუალოდ სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის გამომრიცხველ გარემოებათა სტრუქტურაში. ანგლოამერიკული სამართალი მისი პრეცედენტული ხასიათიდან გამომდინარე, მწირი ნორმატიული დეფინიციებით შემოიფარგლება. ე.წ. გამამართლებელი (*Justification Defenses*) და საპატიებელი (*Excuse Defenses*) გარემოებები იყო ჩემი კვლევის საგანი. მათგან კი განხილულ იქნა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობა, როგორც გამამართლებელი და შეურაცხაობა, როგორც საპატიებელი, გარემოება.

კვლევის მანძილზე გავლებულ იქნა გარკვეული პარალელები ქართულ სისხლის სამართალთან მიმართებით. ამ ორი სხვადასხვა სამართლებრივი პოლუსის შეპირისპირების შედეგად მრავალი მსგავსება, თუ განსხვავება წარმოჩინდა.

საბოლოოდ, კიდევ ერთხელ მსურს აღვნიშნო, რომ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების საკითხი გაცილებით ფართო და სიღრმისეული კვლევის საგანია, რომელიც აქტიურად

⁵⁰ შეად., ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბილისი, 2013, 220-223.

შეუწყობს ხელს როგორც თანამედროვე სისხლის სამართლის დოგმატიკის, ასევე, პრაქტიკული სამართალგამოყენების მომავალ სრულყოფასა და დახვეწას.